

Анотація. В статті розглядається проблема мовної картини світу як частини концептуального світу, а також сприйняття світу через мислення і відображення отриманої інформації через мову. Крім того, мовна картина світу є частиною загальнонаукової, підсистемою концептуальної картини світу, поміщаючи в неї її компоненти, які стосуються мовних знаків. Вона виступає передумовою і формуючим фактором спеціальних картин світу. Це пов'язано з тим, що людина здатна сприймати і розуміти світ, завдяки мові, в якій закріплюється загальнолюдський і національний досвід. Саме останнє визначає призму, через яку людина сприймає світ і, відповідно, формує мовну картину світу.

Ключові слова: картина світу, мовна картина світу, концептуальна картина світу.

Abstract. The article deals with the problem of the linguistic picture of the world as part of the conceptual world, as well as the perception of the world through thinking and reflection of the information received through the language. In addition, the linguistic picture of the world is part of the general scientific, subsystem of the conceptual picture of the world, containing its components that are related to the linguistic signs. It acts as a precursor and molding factor for special world paintings. This is due to the fact that a person is capable of perceiving and understanding the world, thanks to the language in which the universal and national experience is established. The latter determines the prism through which a person perceives the world and, accordingly, forms a linguistic picture of the world.

Key words: world picture, language picture of the world, conceptual picture of the world.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Арутюнова Н. Д. Язык и мир человека. М. : Языки русской культуры, 1998. 896 с.
2. Вежицкая А. Понимание культур через посредство ключевых слов. М. : Языки славянской культуры, 2001. 288 с.
3. Гак В. Г. Языковые преобразования. М., 1998. 768 с.
4. Гумбольдт В. фон. Избранные труды по языкознанию : Гумбольдт В. фон.; [пер. с нем.]. Москва : ОАО ИГ «Прогресс», 2001. 400 с.
5. Жайворонок В. В. Проблема концептуальної картини світу та мовного її відображення. *Культура народів Причорномор'я*. 2002. № 32. С. 51–53.
6. Єрмоленко С. Я. Мінлива стійкість мовної картини світу. *Мовознавство*. 2009. № 3–4. С. 94–103.
7. Колшанский Г. В. Коммуникативная функция и структура языка / Г. В. Колшанский. – как слова и обычаи влияют на мышление. *Новое в зарубежной лингвистике*. Москва : Издательство иностранной литературы-М., 1984. 176 с.
8. Манакин В. М. У пошуках мовної моделі світу. *Проблеми зіставної семантики* : [зб. наук. статей / від. ред. О. О. Тараненко]. К. : Вид. центр КНЛУ, 2009. Вип. 9. 484 с.
9. Sapir E. Grading: A study in semantics. *Philos. Rev.*, 1944. 61 p.
10. Sapir-Whorf hypothesis. *Chandler Daniel*. URL : Web site of University of Wales, Aberystwyth.

УДК 070:316.48

ЖУРНАЛІСТСЬКА АРГУМЕНТАЦІЯ ПРИ ВИСВІТЛЕННІ КОНФЛІКТНИХ СИТУАЦІЙ: ВИДИ, ДОКАЗОВІСТЬ, КОМУНІКАТИВНА ЛОГІЧНІСТЬ

В. В. Вдовиченко, О. В. Тараненко

Анотація. Стаття присвячена темі дослідження журналістської аргументації при висвітленні конфліктів. Проаналізовано специфіку функціонування різних видів аргументів у засобах масової інформації та досліджено медіа-аргументацію на матеріалі контент-аналізу висвітлення інциденту в Керченській протоці українськими та російськими медіа. Специфіка досліджуваної теми передбачає застосування описово-порівняльного методу, методу моніторингу та контент-аналізу, які дозволили співставити різні типи аргументів, побачити різницю в доведенні конфліктів російськими та українськими журналістами, експертами та політиками, допоміг краще зрозуміти редакційну політику видань та побачити до чого частіше у своїй аргументації апелюють журналісти – до логіки чи особистості та емоцій.

Ключові слова: аргументація в медіа, логіка, висвітлення конфліктів, Керченський конфлікт.

Актуальність роботи. Переконавання задля пошуку істинності є головною метою журналістської аргументації. Саме від логічної аргументації залежить ставлення аудиторії до тих чи інших подій. Особливо важливою журналістська аргументація стає при

висвітленні конфліктних ситуацій, адже медіа можуть вдаватися до логічних хиб, перекручення інформації, маніпуляції та порушення комунікативної логічності. Проблема ґрунтовної аргументації в політичному дискурсі, який нерозривно пов'язаний та використовується медійним, є вкрай актуальною зараз та вимагає окремого дослідження, коли України перебуває у збройному конфлікті.

Мета роботи – з'ясувати коректність і доречність застосування методів логічного аналізу в медійному полі щодо висвітлення конфліктних ситуацій.

Предмет дослідження: застосування логічної аргументації до висвітлення конфлікту на Азовському морі.

Наукова гіпотеза дослідження: висвітлюючи конфліктні ситуації, медіа як правило частіше звертаються до свідомих хитрощів, емоційно-оцінних псевдоаргументів та хибних доводів, ніж до логічної аргументації.

Джерельна база: топові українські онлайн ресурси «Обозреватель», «Українська правда», «Страна.іа» та російські сайти «Звезда», «RussiaToday», «РИА Новости». Загалом, автором дослідження було проаналізовано близько 70 публікацій. Крім власне медійного дискурсу, у роботі аналізується політичні заяви та звернення президентів та міністрів, використана офіційна інформація.

Різновиди підходів до аргументації досліджували чимало радянських та вітчизняних науковців. Явище аргументації у своїх працях вивчали А. Івін, А. Тертичний, І. Хоменко, В. Здоровега, І. Михайлин, В. Бобик, В. Різун. Ґрунтовною базою для дослідження аргументації в журналістських текстах на підставі логічних законів є посібники та підручники професора А. Івіна «Теорія та практика аргументації», «Аргументація в процесах комунікації» та «Логіка для журналістів». Фахово проаналізував засади журналістської аргументації у своєму підручнику «Теорія і методика журналістської творчості» В. Здоровега у розділі «Аргументація в журналістиці», де виокремив своє бачення місця та ролі аргументів у журналістських текстах.

Аргументація у найбільш широкому розумінні слова – це процес обґрунтування людиною певного положення (твердження, гіпотези, концепції з метою переконання в його істинності, слушності.

Аргументація – це приведення доводів, або аргументів, з наміром викликати або посилити підтримку іншого боку (аудиторії) до висунутого положення. В аргументації розрізняють *тезу* – твердження (або система тверджень), яке сторона, що аргументує, вважає за потрібне нав'язати аудиторії, і довід, або *аргумент*, – одне або кілька пов'язаних між собою тверджень, призначених для підтримки тези [1, с. 76].

Журналістикознавець А. Тертичний у своїх працях зазначає, що аргументи – логічний фундамент доказовості. І переконливість доказового міркування багато в чому, якщо не в основному, залежить від тих аргументів, за допомогою яких доводиться істинність основної ідеї [2]. Тому при підготовці матеріалу журналіст повинен провести ретельний аналіз наявних в його розпорядженні вихідних фактів, статистичних відомостей, наукових даних, свідчень очевидців і т. д.

При відборі аргументів журналіст повинен керуватися логічними вимогами, що пред'являються до них. Основні **вимоги** такі:

- 1) в якості аргументів можуть виступати лише справжні, які не підлягають сумніву, положення;
- 2) аргументи повинні бути достатніми для доказу цієї тези;
- 3) істинність аргументів повинна бути доведена самостійно, незалежно від тез;
- 4) аргументи не повинні суперечити один одному.

У журналістиці виклад теми має вестися за правилами логіки – тези, розроблені автором, необхідно доводити, аргументи повинні мати переконливість. Логічна структура аргументації складається з трьох компонентів. Ними є *теза* – судження, яке необхідно довести, *аргументи* – ті істинні судження, якими користуються у процесі доведення тези.

Нарешті, формою доведення або *демонстрацією* називають спосіб логічного зв'язку між тезою й аргументами або сам процес розгортання аргументації.

Необхідно також зазначити, що саме аргументування може бути здійснене двома основними способами: шляхом безпосереднього звертання до дійсності, що найчастіше робить журналіст (фактологічна аргументація), і за допомогою уже відомих положень, суджень, коли автор теж звертається до реальності, але не безпосередньо, а опосередковано, через умовиводи, висновки, закони, концепції, теорії тощо.

Найпоширеніші способи переконання поділяють на універсальні, що застосовуються у будь-якій аудиторії, і контекстуальні, ефективні лише в деяких аудиторіях. До універсальних методів належать емпіричні та теоретичні аргументи, до контекстуальних – посилання на традицію, здоровий глузд, авторитет, віру, смак. Останні аргументи ще називають логічними хибами.

У теорії журналістики однією із суттєвих особливостей аргументації підкреслюється, що, окрім раціональних засобів (документ, логічне судження, статистичні дані), використовуються і емоційні (ціннісні критерії, естетичні категорії, симпатія, антипатія, інтуїтивне) [3].

Інцидент у Азовському морі, що стався 25 листопада 2018 року в Керченській протоці, коли російські прикордонні сили атакували, обстріляли та захопили в полон три українські військові судна разом з екіпажами, набув широкого розголосу у вітчизняному та світовому медіа-просторі. Ситуація отримала чималу кількість сталих найменувань у ЗМІ – «Агресія Росії в Керченській протоці», «Конфлікт в Азовському морі», «Криза у Керченській протоці», «Загострення в Азовському морі».

У бажанні першими «розібратися у справі» та проінформувати свою аудиторію журналісти транслювали власну інтерпретацію подій у Керченському інциденті, наводили доводи та аргументацію високопосадовців, чиновників, експертів. Показовим є той факт, що коли дії Російської Федерації офіційно засуджуються та визнаються фактом збройної агресії світовою спільнотою, російська влада та підконтрольні їй медіа подають ситуацію як внутрішньополітичну «гру на загострення» з боку України та стверджують, що українські плавзасоби порушили державний кордон Росії.

Розглянемо висвітлення конфліктної ситуації, що сталась на Азовському морі, через призму логічних операцій. Перш за все, бачимо сформовану в українському медійному дискурсі тезу про те, що керченський інцидент – «акт агресії Росії проти України». Під поняттям «акт агресії» мається на увазі «напад збройними силами держави на сухопутні, морські або повітряні сили іншої держави». Ця теза є чіткою та визначеною за змістом, її обґрунтовано фактами. Для підтвердження тези, журналісти апелюють до логічної аргументації, зокрема фактично-документальних даних. Ними стали отримані в ході спостереження дійсності – фото та відео, зроблені під час зіткнення та перемовин моряків, а також аргументи у вигляді юридичних доказів, посилання на законодавство та міжнародні договори.

Медіа країни-агресора визнали як зазначену тезу, так і обґрунтування хибним, апелюючи до законодавства Російської Федерації. Пропагандистські телеканали та інтернет ресурси «Звезда», «RussiaToday», «РИА Новости» єдино висловили думку, що «українські військові кораблі незаконно перетнули кордон Російської Федерації, грубо порушивши норми міжнародного морського права, здійснили спробу незаконних дій в межах територіального моря РФ». Таке твердження є прикладом маніпуляції російських засобів масової інформації, де можна спостерігати підміну понять та фактів. За подібною логікою неправомірно захоплені території Кримського півострова наразі вважаються в Москві суб'єктами РФ і нейтральні води стали визнаватися «територіальними водами Росії».

Російські медіа переважно використовують структуру прямого доказу потрібної їм тези «Інцидент у Чорному морі – провокація України проти РФ» з хибними аргументами з позиції сили, залякувань та переходу на особистості. Твердження, які використовують журналісти та автори видань, іноді апелюють не до суті справи, а до учасників спілкування, до емоцій читачів.

– **«Коло в доказі», посилання на особистість, пошук обставин, нібито змушують опонента висувати цю тезу.**

Приклад: *«Думаю, что истерики и провокации со стороны соседней страны будут продолжаться до тех пор, пока у власти в Киеве находится русофобский режим, управляемый из-за рубежа».* (Аксенов заверил, что провокация ВМС Украины не отразится на жизни крымчан, «РИА Новости»). У цьому фрагменті спостерігаємо класичну логічну помилку – «коло в доказі» або «порочне коло», де аргументом стає положення доведене за допомогою тези, яка сама має доводитися.

– **Апеляції до очевидності.**

Приклад: *«Очевидна тщательно продуманная и спланированная по месту и форме провокация, нацеленная на разжигание еще одного очага напряженности в этом регионе, создание предлога для наращивания санкций против России. Все это, видимо, было направлено и на отвлечение внимания от внутривосточных проблем в самой Украине».* (Россия выразила протест в связи с инцидентом в Керченском проливе, «Страна.ua»).

Апелювання до очевидності, загальновідомості наведено в текстах для того, щоб нав'язати читачу відчуття наявності факту. Навіть упевненість більшості чи окремих осіб в тому, що цей конфлікт є «провокацією», не робить його таким насправді. Щоб підсилити неправдиві та недоведені аргументи, російські медіа та політики використовують наступні хибні звороти: «як відомо», «очевидно», «однозначно» тощо. Окремо оговоримо, що ресурс «Страна.ua» при зовнішньо українському контенті є абсолютно проросійським за концепцією, тому офіційні російські аргументи стають для цього видання основними: як спосіб доказу, так і висновки.

– **Перехід на особистості, використання оціночних суджень та упереджених епітетів, мови ворожнечі.**

Приклад: *«Социология показывает: Порошенко выглядит не просто блекло, а провально».* (Виходка Києва близ Керченского пролива: расчет на время и место, РИА Новости). *«В Донбассе мир уже установили. Теперь за Керченский пролив принялись. Бандиты с большой дороги. И методы бандитские: сначала провокация, затем силовое давление, а потом обвинение в агрессии».* (Захарова заявила о «бандитских методах» в провокации ВМС Украины, «Звезда»).

На підтримку своїх логічно недоказових виводів автори звертаються до емоційно зарядженої лексики, інакше кажучи, до емоційної накрутки читача, образливої оцінки. Використовуючи перебільшення, епітети, негативно забарвлені слова, медіа змушують свою аудиторію вимкнути раціональне мислення та діяти, керуючи обуренням. Звернемо увагу на абсолютно неприйнятну в політичному та дипломатичному мовленні лексику побутового дискурсу, мови ворожнечі («бандити»), яка сама по собі стає в офіційних заявах та журналістських текстах аргументами.

Однією з наших гіпотез було припущення, що частіше ніж до логічної аргументації, ЗМІ звертаються до хибних доводів, емоційних оцінок та свідомих хитрощів. Це спостерігаймо в більшій мірі, з російської сторони, проте порушення логіки наявні й у вітчизняних медіа.

В аргументації українських журналістів та експертів знаходимо логічні хиби, апеляцію до традицій та очевидності, а також згадані раніше порушення «порочне коло» та упереджені висловлювання.

– **«Коло в доказі».**

Наприклад: *«Провокация украинской власти та спричинена нею Керченська криза 25-го листопада 2018-го року мала саме такий задум – здійснити провокативні дії, достатні для загострення російсько-українського конфлікту, але недостатні для ведення повномасштабної війни. Саме тому наші морські судна були захоплені без спротиву наших екіпажів, саме тому наша авіація не підтримала їх, саме тому Україна не завдала удару у відповідь».* (Сергій Дацюк, Війна як політична гра, «Українська Правда»). У даному фрагменті можна побачити, що автор публікації Сергій Дацюк у своєму доведенні «ходить

по колу», звертаючись до тавтології, адже з його слів «задум провокації – здійснити провокативні дії».

– **Відсутність причинно-наслідкового зв'язку, використання апеляції до очевидності, мова ворожнечі.**

Приклад: «Кремлівський злочинний режим сьогодні вкотре продемонстрував, що він не має меж зупиниться у своїй агресивній політиці і готовий до будь-яких актів агресії проти нашої держави» – йдеться в заяві МЗС України.

Українські експерти дозволяють собі вдаватися до російської контрпропаганди, використовуючи у відповідь вже свої ворожі найменування для розпалювання конфлікту. Словосполучення «кремлівський злочинний режим» є прямою аналогією до «русофобський киевський режим», «режим властей Києва», що часто експлуатують пропагандистські медіа Росії. Крім того, є неприйнятним апеляція авторів до дурості політиків, адже є переходом на особистості, який не повинен мати місце в офіційному політичному та медійному дискурсі.

Отже, при контент-аналізі українських та російських видань ми побачили невідповідність логічного доказу наведених тверджень за схемою «теза – аргументи – доведення». Спотворюючи та ігноруючи структуру доказу, журналісти по обидві сторони конфлікту підмінюють тезу, яка маніпулятивно стверджується в якості хибного аргументу і висновків (що призводить до частоті помилки «коло в доказі»), замість аргументів використовують спростування контраргументів, де доказ не будується як доведення від зворотного.

При цьому медіа Російської Федерації переважно використовують структуру прямого доказу потрібної їм тези «Інцидент у Азовському морі – провокація України проти РФ» з хибними аргументами з позиції сили, залякувань та переходу на особистості. На підтримку своїх логічно недоказових висновків, автори звертаються до емоційної лексики, образливої, презирливої оцінки, документальні та історичні аргументи використовуються вкрай рідко, замінюючись апеляцією до традицій, емоцій та цитат, таким чином, ми бачимо, як політичний дискурс змішався з медійним.

Рідкісним документальним аргументом є апеляція до законодавчих актів. Але і вона стає в російських медіа маніпулятивною технологією, оскільки вони апелюють не до міжнародних актів (як українські медіа), а до російського законодавства, видаючи його за міжнародне.

Можемо зробити висновок, що українські медіа меншою мірою вдаються до маніпулятивних технологій, ніж російські, але, на жаль, занадта емоційність завадила раціональному, логічно-аналітичному вирішенню питання.

Таким чином, журналісти більшою мірою вдаються до маніпуляції та не аналізують сам контент конфлікту, доводять тільки свою точку зору, відкидаючи аргументи та твердження, які цьому заважають. Медіа частіше прагнуть продемонструвати правильність запропонованої ними або чинною владою позиції, затвердити декларований «порядок денний», підтвердити упередження аудиторії замість логічного доказу.

Анотація. Стаття посвячена темі дослідження журналістської аргументації при освещенні конфліктів. Проаналізована специфіка функціонування різних видів аргументів в засобах масової інформації і досліджена медіа-аргументація на матеріалі контент-аналіза освещення інцидента в Керченському проливі українськими і російськими медіа. Специфіка досліджуваної теми передбачає застосування описательно-сравнительного метода, метода мониторинга и контент-анализа, которые позволили сопоставить различные типы аргументов, увидеть разницу в доведении конфликтов российскими и украинскими журналистам, экспертами и политиками, помогли лучше понять редакционную политику изданий и увидеть к чему чаще в своей аргументации апеллируют журналисты – к логике или личности и эмоциям.

Ключевые слова: аргументація в медіа, логіка, освіщення конфліктів, Керченський конфлікт

Abstract. The article is devoted to the research of journalistic argumentation in the conflict coverage. The specifics of the functioning of various types of arguments in the media are analyzed and media argumentation is investigated on the basis of a content analysis of the coverage of the incident in the Kerch Strait by Ukrainian and Russian media. Specific of researched subject provides the using of a descriptive-comparative method, a monitoring method and a content analysis, which allows to compare various types of arguments, see the difference in bringing

conflicts to Russian and Ukrainian journalists, experts and politicians, helps to better understand the editorial policy of publications and see why Journalists appeal their arguments to logic or to personality and emotions.

Key words: argumentation in the media, logic, conflict coverage, Kerch conflict.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Ивин А. А. Аргументация в процессах коммуникации: монография. М.–Берлин: Директ-Медиа, 2015. 555 с.
2. Тертычный А. А. Специфика аргументации в современных журналистских текстах. *Современные проблемы журналистской науки*. Воронеж: Факультет журналистики ВГУ, 2012. С. 64–73.
3. Михайлин І. Л. Основи журналістики. Підручник. 5-ге вид. перероб. та доп. К.: Центр учбової літератури, 2011. 496 с.
4. Давидюк М. Як працює путінська пропаганда. К.: Смолоскип, 2016. 200 с.

УДК 81'44:81'37(811.111+811.161.2)

СЛОВОВІРНІ ЗАСОБИ ВИРАЖЕННЯ ІНХОАТИВНОСТІ В ДІЄСЛОВАХ АНГЛІЙСЬКОЇ ТА УКРАЇНСЬКОЇ МОВ

О. В. Войтовська, О. О. Залужна

Анотація. У даній роботі проаналізовано інхоативні дієслова в англійській та українській мовах, а саме словотвірні засоби вираження інхоативності. Методологічною основою роботи є два типи лінгвістичного аналізу: дефініційний та компонентний аналіз; зіставний та описовий методи. Здійснено кількісний аналіз емпіричного матеріалу з метою виявлення продуктивності словотвірних типів у порівнювальних мовах. У результаті проведеного дослідження було здійснено підрахунок та розподіл конструкцій «дієслово + постпозит» з інхоативним значенням в англійській мові та утворення інхоативного значення при додаванні префіксів до дієслів української мови. Окрема увага приділяється ало- та ізоморфним характеристикам одиниць у зіставлюваних мовах.

Ключові слова: інхоативність, дієслово, словотвір.

1. Вступні зауваження. У сучасній лінгвістиці інхоативність визначається як перехід із нового стану в інший, який характеризується початковістю, частковістю, поступовістю, та завершеністю інхоативної дії [1]. Інхоативність також характеризуються еволютивним зачинним значенням, тобто передбачає початкову перехідну фазу або період, протягом якого має місце накопичення певних якостей, які приводять до зміни або появи нової ситуації [2]. **Об'єктом** дослідження є інхоативні дієслова (ІД) в англійській та українській мовах, тобто дієслова, що виражають процес починання дії або процесу, наприклад, англ. *chirk up* 'розвеселитись', *colour up* 'почервоніти', *blossom out* 'розквітати'; укр. *озлобити*, *спонелити*, *скривити*. **Предметом** є словотвірні засоби ІД в англійській та українській мовах. **Мета** дослідження полягає у проведенні словотвірного аналізу англійських та українських ІД. **Матеріалом** дослідження слугують 240 лексем (100 лексем в англійській та 140 лексем в українській мові), отримані методом суцільної вибірки з лексикографічних джерел англійської та української мов.

2. Теоретичні засади дослідження. Поєднання дієслів із часткою визнається в лінгвістиці англійської мови основним засобом словотворення ІД, напр. *to crumple up* 'розсміятись', *to tune up* 'заспівати' [3]. Щодо української мови, утворення ІД відбувається переважно за допомогою додавання префіксів, напр., *почервоніти*, *застогнати* [4]. При визначенні утворень в англійській мові типу *call up* використовується широко відомий і найбільш уживаний термін «фразове дієслово», а всі елементи типу *up* йменуються постпозитами [3]. В свою чергу утворення ІД в українській мові відбувається тільки за допомогою додавання префіксів.

Конструкції «дієслово + постпозит», які являються одним із засобів вираження інхоативності в англійській мові, будуються за однією структурно-семантичною моделлю. В таких конструкціях роль дієслова та постпозита полгає у вказівці на початок дії [5]. Аналіз